

13. Шнайдер А. Навчання через дебати: різноманіття поглядів: адаптований переклад з англ. / Альфред Шнайдер, Максвелл Шнурер; за заг. ред. О. І. Пометун; пер.: Г.Гупан, Т. Клекота – К., БФ «Вчителі за демократію та партнерство», 2009. – 320 с.

УДК 378.017.924

Ципко В.В.
Національний
транспортний університет
м. Київ

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ЕЛЕМЕНТ
НАВЧАННЯ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН СТУДЕНТІВ
ЗГІДНО ВИМОГ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ
ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

У статті аналізуються необхідність впровадження оновлених підходів у процес навчання суспільствознавчих дисциплін студентів ВНЗ та розглядається суттєва роль самостійної пізнавальної діяльності майбутніх фахівців.

Ключові слова: вища освіта, суспільствознавчі дисципліни, самостійна робота, процесі навчання, студенти, кредитно-модульна система організації навчального процесу.

Ципко В. В. Самостоятельная работа как элемент обучения обществоведческим дисциплинам студентов соответственно требованиям кредитно-модульной системы организации образовательного процесса.

В статье анализируется необходимость внедрения обновленных подходов в процесс обучения обществоведческим дисциплинам студентов ВУЗов и рассматривается существенная роль самостоятельной познавательной деятельности будущих специалистов.

Ключевые слова: высшее образование, обществоведческие дисциплины, самостоятельная работа, процесс обучения, студенты, кредитно-модульная система организации образовательного процесса,

Tsipko V.V. *Independent work as part of training suspilstvoznachykh discipline students in accordance with requirements of credit-modular system to learn. The article examines the need to introduce the updated approaches to learning suspilstvoznachykh disciplines of university students and is considered essential role of independent learning of future specialists.*

Key words: higher education, suspilstvoznachykh discipline, independent work, learning, students, credit-modular system of educational process.

Постановка проблеми. Освіта – є важливим фактором соціального розвитку й духовного оновлення світу людини, умова динамізму, прискорення прогресу у різних сферах соціально-політичного й духовного життя. Саме освіта виступає пріоритетною сферою та могутнім принципом розвитку суспільства у ХХІ ст., а освіченість – суспільною цінністю та національним надбанням.

Входження України в освітній простір Європи відбувається за умов модернізації освітньої діяльності згідно вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищій школі. Враховуючи це, визначальними тенденціями сучасного розвитку національної освітньої системи стають поглиблення її фундаменталізації, посилення гуманістичної спрямованості, духовної та загальнокультурної складової освіти, формування у студентів в процесі навчання у ВНЗ системного підходу до аналізу складних технічних і соціальних ситуацій, стратегічного мислення, виховання соціальної та професійної мобільності майбутніх фахівців.

Формування цілей (постановка завдання) Сьогодні в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищій школі, однією з найбільш обговорюваних проблем – є процес навчання студентів суспільствознавчим дисциплінам в різних країнах світу, незалежно від рівня розвитку освіти, освітніх традицій і особливостей. Вивчення суспільствознавчих дисциплін та ефективні методи їх опанування студентами ВНЗ завжди потребують серйозного і відповідального ставлення до теоретичних положень цих навчальних дисциплін особливо у вищій школі.

У цьому контексті слід визначити необхідність впровадження оновлених підходів у процесі навчання суспільствознавчих дисциплін студентів ВНЗ та особливо суттєву роль приділити активізації самостійної пізнавальної діяльності студентів.

Аналіз останніх досліджень. На важливості та необхідності інтеграційних процесів і модернізації вищої освіти України в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу у своїх дослідженнях зауважували: Я. Болюбаш, М. Дмитриченко, В. Кремень, В. Журавський, М. Згуровський, В. Лутай, С. Ніколаєнко, М. Степко, Л. Суржик.

І. Антоненко, А. Гуз, І. Галецька, Н. Іванова, А. Корецька, В. Манько, В. Мудрак, Ю. Полухін, Н. Пилат, Ю. Петровська, В. Руденко, Т. Фініков досліджували стандарти сучасної вищої освіти, світові освітні тенденції і місце України у цьому процесі.

Педагогічною наукою постійно ведеться пошук нових принципів викладання суспільствознавчих дисциплін студентам вищих навчальних закладів. Ці ідеї розкривали у своїх дослідженнях різні науковці, серед

яких: Ю. Азаров, Є. Горохов, В. Гусев, А. Граблева, В. Кудін, Л. Маньковская, В. Рябов, Г. Суворова, Е. Шевцов.

Методичні підходи до реалізації потенціалу суспільствознавчих дисциплін висвітили у своїх працях з методики навчання історії останнього часу, такі науковці: А. Булда, В. Комаров, Т. Ладиченко, О. Пометун, Г. Фрейман, що дослідили методологію процесу навчання історії, питання змісту та організації історичної освіти.

Сучасні технології та методи навчання суспільствознавчих дисциплін у вищих навчальних закладах дослідили: Т. Бакка, В. Базуріна, А. Бондаренко, Н. Гуц, Н. Загребельна, О. Завальнюк, Р. Кулинич, О. Кофанова, Т. Мацейків, А. Підгорний, М. Петров, В. Чумак, Ф. Філінюк, Д. Ярош та багато інших вітчизняних науковців.

Основна частина. Початок ХХІ ст. характеризується визначенням сучасних стратегічних орієнтирів та пов'язаний з виявом нової якості життєдіяльності і перш за все, в сфері освіти та науки. Враховуючи це, сьогодні одним з актуальних завдань освіти – є суттєве оновлення змісту вищої освіти, пошук, створення та застосування найефективніших сучасних форм і методів навчання для забезпечення високої якості знань студентів.

Зміни, які відбуваються останніми роками у житті українського суспільства обумовлюють реформування вищої освіти згідно вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу в цілому і оновленню змісту дисциплін соціально-гуманітарного циклу зокрема, що відображається у зміні навчальних планів, програм та сприяють отриманню значних позитивних результатів процесу навчання студентів ВНЗ, а саме:

- посиленню навичок самостійної роботи студентів;
- посиленню планування свого часу;
- підвищенню інтересу та поглибленню знань по напрямках, які найбільше цікавлять студентів;
- можливістю систематичного контролю якості знань студентів.

Кожна дисципліна, яка вивчається у вищих навчальних закладах, несе певний ідейний заряд, але провідна роль в цьому процесі належить суспільствознавчим дисциплінам. Суспільствознавчі дисципліни формують світогляд, надають розуміння основ розвитку суспільства та забезпечують розвиток навичок безперервного духовного самовдосконалення.

Суспільствознавчі дисципліни є обов'язковими навчальними дисциплінами в системі вищої освіти України і запроваджені у навчальні плани всіх напрямів підготовки Національного транспортного університету (НТУ). При цьому у процесі вивчення суспільствознавчих дисциплін у ВНЗ інженерно-технічного напрямку до якого належить НТУ, значна частина навчального матеріалу виноситься на самостійне опрацювання і обсяг навчального часу з цих дисциплін включає різну кількість годин відведену на самостійну роботу студентів, залежно від напрямку підготовки майбутніх фахівців.

В рамках кредитно-модульної системи організації навчального процесу, робочою програмою з навчальної дисципліни «Філософія» для студентів денної форми навчання загальна кількість годин складає – 108 із яких передбачено на самостійну роботу наприклад, напрямку підготовки: «Міжнародна економіка» - 34 години, «Фінанси і кредит», «Облік та аудит» - 54 години, «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» - 57 годин. З навчальної дисципліни «Соціологія» для студентів денної форми навчання напрямку підготовки: «Машинобудування», «Транспортне право» - загальна кількість годин складає – 72 із яких передбачено на самостійну роботу - 38 годин, напрямку підготовки: «Транспорт і транспортна інфраструктура», «Транспортні технології» - загальна кількість годин складає – 27 із яких передбачено на самостійну роботу - 10 годин.

Ефективність вивчення суспільствознавчих дисциплін у інженерно-технічному ВНЗ пов'язане з інтелектуальним розвитком та самореалізацією майбутнього фахівця, що є одним зі завдань під час організації самостійної роботи студентів. Саморозвиток особистості студента визначається як процес його цілеспрямованого самовдосконалення.

Тому для студентів ВНЗ інженерно-технічного напрямку важливими є питання, пов'язані з підготовкою до різних форм організації пізнавальної діяльності, зокрема самостійної. Аналіз умов організації самостійної роботи студентів ставить такі проблеми:

- які умови необхідні для формування вміння самостійно вирішувати завдання;
- як забезпечити засвоєння необхідних знань;
- як забезпечити контроль за діяльністю студента;
- як інформувати студента про його досягнення;
- як враховувати індивідуальні особливості студента;
- як надати можливість студенту самому планувати та коректувати свої дії [1, с.354].

У кредитно-модульній системі навчання, передбаченій вимогами Болонського процесу, самостійна робота студентів є специфічним видом діяльності навчання, головною метою якого – формування самостійності суб'єкта, його здатності організовувати та реалізовувати свою діяльність без стороннього керівництва та допомоги, а формування його вмінь, знань та навичок відбувається опосередковано через зміст та методи всіх видів навчальних занять, у тому числі і самостійної роботи. Активність та самостійність

студента під час навчання у вищому навчальному закладі не тільки формують його здатність безпосередньо після здобуття освіти виконувати посадові обов'язки, а й сприяють готовності його до самонавчання.

Кредитно-модульна система навчання передбачає ті ж форми організації навчання, що і традиційна система навчання, тобто аудиторну та після аудиторну роботу. Самостійна навчальна діяльність має місце і в аудиторній, і в поза аудиторній навчальній діяльності. Але згідно з кредитно-модульною системою більше часу та уваги приділяється поза аудиторній роботі.

Серед умов, які необхідні згідно вимог Болонського процесу для організації самостійної роботи студентів, чільне місце займає наявність методичного матеріалу для виконання самостійної роботи. Такий матеріал особливо необхідний студентам, які не мають навичок самостійної роботи.

Слід зазначити, що навіть в умовах сучасних методів і форм освіти, певна частина студентів не вміє самостійно засвоювати навчальний матеріал з суспільствознавчих дисциплін, і тільки враховуючи систематичне відвідування лекцій та семінарів забезпечується їх певний рівень знань. Наведемо приклад завдань для виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни «Філософія» до першого змістовного модулю: «Філософія, коло її проблем та роль у суспільстві» (з можливим використанням додаткової літератури).

Зміст завдання для самостійної роботи до ЗМ № 1:

1. З'ясуйте зв'язок філософії з соціально-гуманітарними науками:
  - філософія та історія;
  - філософія та соціологія;
  - філософія та релігієзнавство.
2. Відобразіть схематично вплив та залежність філософії від різних галузей наукових знань яким навчаються студенти Вашої майбутньої спеціальності.
3. На основі опрацювання рекомендованої літератури підготуйте реферативну відповідь обсягом 4-5 сторінок на одне з наступних питань:
  - Варіант № 1: «Гуманістична спрямованість філософського знання»;
  - Варіант № 2: «Філософія як світоглядна система»;
  - Варіант № 3: «Філософське знання та його сучасне призначення»;
  - Варіант № 4: «Роль філософії в суспільстві»;
  - Варіант № 5: «Філософія як наука і як форма суспільної свідомості»;
  - Варіант № 6: «Місце філософії в системі культури»;
  - Варіант № 7: «Філософія як форма духовного освоєння світу»;
  - Варіант № 8: «Взаємозв'язок філософії та політики, філософії та ідеології»;
  - Варіант №9: «Людина і її майбутнє – центральна проблема філософського пізнання»;
  - Варіант №10: «Загальноцивілізаційне та національне у філософії»
4. Проаналізуйте основні функції філософії та їх соціальну направленість.
5. Відобразіть схематично структуру філософії.
6. Поміркуйте над сучасним сенсом основних філософських дисциплін та розділів філософського знання. Наведіть приклади, в яких розкривається взаємозв'язок кожної з цих філософських дисциплін та розділів філософського знання з Вашою майбутньою професійною діяльністю.
7. Охарактеризуйте місце філософії у сучасному суспільному житті України.[2, с. 22]

Варто зазначити, що особливого значення при кредитно-модульній системі навчання набуває організація самостійної роботи студентів НТУ в процесі навчання суспільствознавчим дисциплінам яка пов'язана з творчим використанням набутих студентами знань та забезпеченням їх необхідною навчально-методичною літературою. Згідно вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу адаптація національних ВНЗ до європейських освітніх стандартів є актуальною та багато аспектною, як і процес впровадження європейських освітніх стандартів у структуру національного ВНЗ, а саме модернізація навчання суспільствознавчим дисциплінам студентів інженерно-технічного напрямку вже показала наступні результати:

- Значно активізувалася пізнавальна діяльність студентів, підвищився їх інтерес до суспільствознавчих дисциплін.
- Активізувалася самостійна робота студентів з дисциплін суспільствознавчого курсу.
- Нарахування рейтингових балів спонукало студентів до підготовки кожного заняття з нефакхових дисциплін у повному обсязі.

Самостійна робота, студентів в умовах особистісно-орієнтованого навчання виступає як засіб формування самостійної особистості. У цьому вбачається новизна самостійної роботи студентів за умови впровадження особистісно-орієнтованого навчання. При традиційній системі самостійна робота студентів спрямована на засвоєння предметних знань. Розвиток особистості і її самостійності в кращому разі ставиться як

другорядна мета, а здебільшого така мета не ставиться взагалі. На наш погляд, ці ідеї найповніше реалізуються у процесі вивчення суспільних дисциплін, які у вищих інженерно-технічних навчальних закладах є важливим засобом формування особистісних якостей майбутнього фахівця.

До дидактичних умов, які забезпечують ефективність самостійної роботи під час вивчення суспільствознавчих дисциплін, відносимо: забезпечення взаємодії викладача і студентів; врахування індивідуально-психологічних властивостей студентів; розвиток особистісного потенціалу майбутнього фахівця; орієнтація на активну позицію студентів; особистісна адаптація теоретичних знань, саморозвиток та самореалізація особистості; освоєння інноваційного досвіду організації навчальної діяльності.

Обґрунтуємо ці дидактичні умови, спираючись на результати наукових досліджень. Серед значущих якостей випускників вищих навчальних закладів виділяють їх активну, творчу позицію, здатність до самомотивації, самоорганізації та самоконтролю. Тому до значущих особистісних якостей викладачів відносять уміння надати можливість кожному студенту ефективно самореалізуватися у самостійній навчальній діяльності. Діяльність, в основі якої лежить взаємодія викладача і студента, яка сприяє розвитку особистості, позитивно впливає на самостійну роботу студентів. Виявлені стійкі й повторювані елементи, які є найбільш значущими з точки зору бути сприятливими або несприятливими для самостійної роботи: зміст діяльності і технологія її здійснення; умови, в яких відбувається самостійна діяльність студентів; режим діяльності; характер взаємовідносин, поведінка, мотиви.

Умова організації самостійної роботи на основі взаємодії викладача і студентів спрямована на створення відповідних свобод для саморозвитку, самореалізації, самовизначення. Вона передбачає забезпечення у процесі самостійної роботи взаємоповаги, такту і терпіння у взаємодії між студентом і викладачем. Реалізація умови має здійснюватись з врахуванням потреб їх самовдосконалення, утвердження атмосфери відкритості, співробітництва, взаємодії і спілкування на рівних. До умов продуктивного самостійного навчання належать врахування індивідуально-психологічних властивостей студентів. Для врахування індивідуально-психологічних особливостей студентів у навчальному процесі можна використовувати як теорію рис особистості, так і типологічний підхід. Теорія рис особистості дозволяє забезпечити саме індивідуалізацію навчання, добирати для кожного конкретного студента своєрідний і відповідний його здібностям спосіб роботи. Але за реальних умов вищого навчального закладу викладач поставлений у певну залежність від розкладу, програми, обов'язкового переліку завдань.[3, с.145]

З метою реалізації умови врахування індивідуально-психологічних властивостей студентів викладачам необхідно під час організації самостійної роботи впроваджувати способи психологічного впливу на особистість студентів, які б сприяли переорієнтації їх на гуманістичну парадигму в професійній діяльності й розкритті їх творчої індивідуальності. Цього можна досягти шляхом використання методів і прийомів тренінгової роботи, зосередженої на процесах групової динаміки, тренінгах спілкування, розігрування ролей та ін.

Висновки. Самостійна робота як елемент навчання суспільствознавчих дисциплін студентів згідно вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу – здатна затвердити нові взаємини між суб'єктами навчання, направлені на активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів, яка забезпечить їх інтенсивне оволодіння комплексом знань, умінь і навичок та сформує сучасний світогляд незалежної, гармонійно розвиненої і творчо обдарованої особистості майбутнього фахівця.

Література

1. Гришук О. К., Філіпова Г. А. Самостійна робота студентів у контексті вимог Болонського процесу. LXV наукова конференція професорсько-викладацького складу, аспірантів, студентів та структурних підрозділів НТУ. Тези доповідей. – К.: НТУ, 2009. – 440 с.
2. Ципко В. В. Тести, вправи та завдання для самостійної роботи до вивчення курсу «Філософія» для напряму підготовки 6.040106 „Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування” (для кредитно-модульної системи навчання) / Укл.: – К.: НТУ, 2008. – 34с.
3. Цюприк А. Я. Особистісно-орієнтований підхід до організації самостійної роботи студентів технічних коледжів у процесі вивчення суспільних дисциплін. Актуальні проблеми трансформації соціогуманітарної освіти 36. наук. праць за підсумками Всеукр. наук.-практ. конф.(4-5 грудня 2003р.) – Кам'янець-Подільський: Кам.-Под. державний університет, Інформаційно-видавничий відділ, 2004.-186с.

УДК 378.147:371.13

Лях В.В.

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка

ДИСКУСІЯ ЯК МЕТОД ВИВЧЕННЯ ІСТОРИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

У статті висвітлюються питання практичного використання творчо-діалогічного методу під час вивчення й осмислення історичного матеріалу, зокрема при обговоренні проблеми неоднозначного висвітлення у ЗМІ та наукових джерелах останніх років життя Петра Калнишевського. На конкретному матеріалі розкриваються технологічні основи ведення дружньої дискусії.